

دموشی، تا: چهارشنبه ۲۰ جمادی الثاني ۸۲۸ق؛ تملک: محمد بن احمد دوادار حنفی، عبدالله منشی طبری در ۱۲۶۲؛ کاغذ: دولت آبادی، جلد: میسن، ۲۳۶گ، ۲۱ سطر، اندازه: ۱۸×۲۷/۶سم [ف: ۵۱۲-۱]

۵. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۲۰۸ خونی

آغاز: باب الحاء و السلام و ما بینهما حلالحل بضم الحاء الاوئی و کسر الثانيه موضع؛ انجام: عشیره بفتح اول و کسر ثانيه. جلد دوم از حرف حاء تا عین؛ خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۱۱؛ جلد: تیماج، ۵۳۰ص، اندازه: ۲۲×۳۰/۵سم [ف: ۷-۳۵۹]

۶. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۲۰۹ خونی

آغاز: بلفظ العشره ... باب العين و الصاد و ما بینهما ... العضا بلفظ العضا من الحسبة؛ انجام: و قیس لنا وضعه من کتاب معجم البلدان ... و کان فراغی ... فی العشرین من صفر سنة احدى و عشرين و ستمایه ... و التوفیق لمحابه.

سوم کتاب معجم البلدان؛ خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۱۱؛ جلد: تیماج، ۵۱۴ص، ۳۱ سطر، اندازه: ۲۱/۵×۳۰/۵سم [ف: ۷-۳۶۰]

۷. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۱۲۴۲

از آغاز کتاب تا پایان حرف الیاء؛ خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۱۳؛ مجلدول؛ جلد: میسن، ۳۱۲گ، ۲۳ سطر، اندازه: ۲۲/۴×۳۳/۷سم [ف: ۱-۵۱۲]

۸. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۸۷۰۸

خط: نسخ، کا: بصیر قائمی حنفی سلفی، تا: ۲۲ رمضان ۱۲۷۶ق؛ محشی از عباس قلی سپهر برخی به سال ۱۳۰۱ق، یادداشتی از عباس قلی سپهر کاشانی به سال ۱۳۲۹ق آمده که کتاب حاضر را یانک جی لیم فارسی زردشتی برای پدر سپهر فرستاده تا جغرافیایی جامع جهت آثار ملوک عجم گرد آورد؛ مهر: «عباس قلی» (بیضوی)، «هو سپهر وزیر تألیفات» (بیضوی)، «مشیر افخم» (بیضوی)، «لا اله الا الله الملك الحق المین عبده عباس قلی» (مربع بزرگ)؛ جلد: تیماج، ۳۸۵گ، ۲۵ سطر، اندازه: ۲۲×۳۱/۵سم [ف: ۲۸-۲۱۷]

۹. تهران؛ مفتاح؛ شماره نسخه: ۱۱۴۴

خط: نسخ، کا: محمد باقر فیروزآبادی، تا: دوشنبه ۴ رمضان ۱۲۸۲ق؛ محشی از اقتصادالسلطنه وزیر علوم و عدلیه و معاون به خط نستعلیق برخی مورخ ۱۲۸۵؛ مهر: کتابخانه صنیع الدوله محمد حسن خان مراغه‌ای مورخ ۱۲۹۸، پیشکش او به کتابخانه امین السلطان در ۲۶ شعبان ۱۳۰۲ [نشریه: ۷-۲۹۵]

۱۰. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۵۶۴۴

آغاز: بسمله، حمدله، اما بعد فان ابا عبدالله یاقوت بن؛ انجام: و کان قدوم منصور الیها فی سنة تسعین و ثلثمائه والله اعلم بالصواب جلد اول؛ خط: نسخ، کا: محمد علی کرمانی، تا: ۱۲۸۳ق؛ کاتب ترجمه مؤلف را از وفیات الاعیان در آغاز آن افزود؛ واقف: رضا نایینی، مرداد ۱۳۱۱؛ جلد: میسن، ۴۵۰گ، ۲۹ سطر (۱۳×۲۳)، اندازه: ۲۱/۵×۳۴/۳سم [ف: ۸-۴۸۰]

## ● معجم البلدان فی معرفة المدن و القرى و الخراب

و العمار و السهل و الوعر من کل مکان / جغرافیا / عربی

mu'jam-ul buldān fī ma'rifat-il mudun wa-l qurā wa-l xīrāb wa-l a'mār wa-s sahl w wa'r min kull-i makān

یاقوت حموی، یاقوت بن عبدالله، ۵۷۴ - ۶۲۶ قمری  
yāqūt-e hemavī, yāqūt ebn-e 'abd-ol-lāh (1179 - 1230)

تاریخ تألیف: ۲۰ صفر ۶۲۱ق؛ محل تألیف: مرز حلب  
فرهنگی است معروف به ترتیب حروف برای نام شهرها و جاهایی که در حدیث یا شعر و تاریخ ذکری از آنها رفته است. در بسیاری از این نامها طول و عرض بلاد و بعضی از دانشمندانی که منسوب به آن جاها هستند و پاره‌ای از اشعار مناسب، نیز آورده می‌شود. و برای خزانه جمال الدین قفطی وزیر حلب در ۲۸ «باب» ساخته است.

چاپ: لیبسیک، ۱۸۶۶ و ۱۸۷۳م؛ مصر، مطبوعات السعاده، ۱۳۲۳ و ۱۳۲۴ق؛ ایران، تهران، مکتبه الاسدی، ۱۹۶۵م ...  
[معجم المطبوعات ۱۹۴۱/۳-۱۹۴۳؛ فهرس المخطوطات المصوره ۱/۵۶۵؛ اکتفاء القنوع ص ۵۶-۵۸؛ اعلام زرکلی ۱۵۷/۹؛ کشف الظنون ۱۷۳۳/۲]

۱. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۵۳۸۰

آغاز: و این صقع، و ما شتقاقه و نزهته، و فقره و حزنه و سهولته؛ انجام: فانما هی لغة اخرى من غیر ذی جلدن الحمیری اذ لو کان من لغته لقال سلجون و اعراب النون  
جلد اول، به آخر حرف باء پایان می‌پذیرد؛ خط: نسخ مشکول و جلی، بی کا، تا: قرن ۷؛ افتادگی: آغاز و انجام؛ کاغذ: بغدادی، جلد: تیماج، ۳۱۵گ، ۲۳ سطر (۲/۱۸×۲۷)، اندازه: ۲۵/۳×۳۴/۸سم [ف: ۸-۴۷۹]

۲. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۲۰۷ خونی

آغاز: الحمد لله رب العالمین و الصلوة و السلام ... اما بعد فان ابا عبدالله یاقوت بن ...؛ انجام: باب الحاء و الکاف و ما بینهما الحکامیه بالفتح و تشدید الکاف نخل بالیمامة ... الحکره ... فقولون فی حنان کما سرک مهمافد حبان ...

خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۸؛ جلد: تیماج، ۵۱۸ص، ۳۱ سطر، اندازه: ۲۱/۵×۳۰/۵سم [ف: ۷-۳۵۹]

۳. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۳۲۹۴

آغاز: ان الارض ینبع علی الارتفاع و الانخفاض کدرج المراقی؛ انجام: و انا ایضاً ما أحب أن یدکر اسمی اذا کان الذی سمانی به کافراً و لکن ما اسم مولای امیر المؤمنین قلت جعفر  
مقدمه کتاب و حرف الف و باء؛ خط: نسخ معرب، بی کا، تا: با تاریخ ۷۳۷ق؛ افتادگی: آغاز و انجام؛ نسخه قدیم؛ با یادداشتی به تاریخ ۷۳۷ق؛ جلد: تیماج، ۲۴۶گ، ۲۵ سطر، اندازه: ۲۳×۳۴سم [ف: ۹-۷۶]

۴. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۱۲۵۲

از «مکا» تا پایان کتاب؛ خط: نسخ، کا: محمد بن محمد بن علی

فرستگان: نسخه‌های خطی ایران (فخا)؛ جلد سی؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازان

DIA 276268

اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۰/۲۰۱۳

بکیر ... (بعد از سه صفحه) لکن هکذا فی هذه الحکایة، و لا ادری  
کیف حالها، و الله اعلم بالصواب.

نسخه اصل: کوپریلی - استانبول، ش ۱۱۰۳ (فهرس مخطوطات  
کوپریلی ۵۶۳/۱). قطعه ای از این کتاب است و از ترجمه «عید  
الله بن محمد بن ابی برده» شروع و به آخر ترجمه «عمر بن بکیر»  
ختم می شود، مطابق با صفحه ۵۷ از جزء دوازدهم تا پایان جزء  
پانزدهم از «معجم الأدباء» چاپی بیست جلدی؛ خط: نسخ، بی کا،  
تا: احتمالاً اواخر قرن ۷؛ مصحح؛ تملک: شهیر ویسی در شهر  
اسکوب در ۱۰۱۶ ق؛ ۲۱۹ گ، ۱۹ سطر [عکسی ف: ۲-۳۲۳]

۲. تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۶۵۷

آغاز: بسمله، الحمد لله ذی القدره القاهرة و الايات الباهرة و الالاء  
الظاهرة؛ انجام: ذکره محمد بن اسحاق و قال له من الکتب کتاب  
الدوله ... و الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی سیدنا محمد و  
علی اله و صحبه اجمعین

جزء اول، این نسخه از معجم الادباء حاوی شرح حال ادیبان عرب  
و کارهای مهم ادبی آنهاست، معجم الادباء از طریق مرگلیوت  
چاپ شده (البته چاپهای دیگر نیز دارد)، مقایسه این نسخه با چاپ  
مرگلیوت آنرا برابر جلد اول و دوم و سوم چاپ مزبور نشان  
می دهد. این نسخه حاوی سقطات و افتادگی هایی نیز می باشد مثلاً  
ما بین ترجمه «حسن بن علی الاسکافی» و ترجمه «حسن بن محمد  
مهلبي» تعدادی از تراجم احوال ساقط است حتی بیش از انتظار؛  
خط: نسخ، کا: احمد بن محمد دهنوری، تا: ۱۱۳۰ ق؛ با سرلوحه  
مذهب، مجدول؛ کاغذ: ترمه، جلد: چرم، ۲۶۶ گ، ۳۳ سطر  
۱۱/۵ × ۲۱/۵)، اندازه: ۲۰ × ۳۰ سم [ف: ۸-۱۲۸]

معجم اهل الادب < معجم الادباء

● معجم البلدان / جغرافیا / عربی

mu'jam-ul buldān

اصفهانى، احمد بن موسى، ۳۲۳ - ۴۱۰ قمری  
esfahānī, ahmad ebn-e mūsā (936 - 1020)

در ص ع آمده که از ابوبکر احمد بن موسی بن مردویه سپاهانی  
است.

شرح و حواشی:

۱- معجم البلدان (ترجمه)؛ ایچ تاپونان

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۳۹۶۵

آغاز: بسمله. آبه بالباء الموحدة قال ابوسعبد: قال الحافظ ابوبکر  
احمد بن موسی بن مردویه: آبه من قرى اصبهان قال: و قال غيره:  
ان آبه قرية من ساوه؛ انجام: و فتح العلاء السابور و دارین فی  
خلافة عمر عنوة و الله اعلم بالصواب.

خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۱۳؛ جلد: گالینگور، ۱۲۵ گ، ۱۳ سطر  
(۱۶ × ۹)، اندازه: ۲۵ × ۱۶ سم [ف: ۱۲-۲۹۶۱]

خوانسار؛ فاضل؛ شماره نسخه: ۲۲۲/۱۴

خط: شکسته، نستعلیق، کاتب = مؤلف، تا: قرن ۱۳؛ جلد: تیماج  
مجدول، اندازه: ۱۱ × ۱۶ سم [ف: ۱-۱۷۴]

معجم اتابک اعظم من تواریخ السلاطین العجم < المعجم فی  
تاریخ ملوک العجم

● معجم اصطلاحات طبی / طب / فارسی

mo'jam-e estelāhāt-e tebbī

کلمات مستعمل در علم طب را به ترتیب حروف الفبا آورده  
و معنا کرده و پس از آن اسامی بیماری ها را به ترتیب حروف الفبا  
آورده که در نسخه حاضر حرف الف آن موجود است.

قم؛ طبسی؛ شماره نسخه: ۴۳۷/۶

آغاز: بسمله حرف الالف آجام نی زار است. ابهر رگی بزرگ که  
بالا رود تا گردن و شاه رگ ازو بهمرسد و برپشت پایین رود. اجهر  
روز کور. استنشاق به بینی کشیدن چیزیکه مایع و روان باشد.  
اصل یعنی بیخ؛ انجام: انتشار همان مرض اتساع است که گذشت.  
انتصاب النفس مرضی که نفس کشیدن دشوار.  
خط: نستعلیق، بی کا، بی تا؛ افتادگی: انجام؛ جلد: مقوا، ۵ گ،  
۱۹ سطر، اندازه: ۱۱/۵ × ۱۸ سم [ف مخ: ۲-۵۱۳]

● معجم الادباء = معجم اهل الادب = ارشاد الاریب

فی معرفة الادیب / تراجم / عربی

mu'jam-ul udabā' = mu'jam-u ahl-il adab = iršād-ul  
arīb fī ma'rīfat-il adīb

یاقوت حموی، یاقوت بن عبدالله، ۵۷۴ - ۶۲۶ قمری

yāqūt-e hemavī, yāqūt ebn-e 'abd-ol-lāh (1179 - 1230)

کتاب مفصلی است به ترتیب حروف معجم در شرح احوال  
نحویین و لغویین و قراء و علماء اخبار و انساب، و هر آنکس که  
در ادب چیزی تصنیف نموده است. حاجی خلیفه و بغدادی نام  
کتاب را «ارشاد الالباء الی معرفة الادیب» نوشته اند.

چاپ: قاهره، مطبوعات الهندیه، ۱۹۰۹ الی ۱۹۱۶ م، به نام ارشاد  
الاریب الی معرفة الادیب؛ بغداد، مکتبه المثنی، ۱۹۶۴ م؛ لندن،  
علی نفقه لجنة تذکار جب.

[کشف الظنون ۶۴/۱؛ هدیه العارفين ۵۱۳/۲؛ بروکلیمان، ذیل ۸۸۰/۱ معجم  
المؤلفین ۹/۱۳ و ۱۷۸]

شرح و حواشی:

۱- بغية الالباء من معجم الادباء

۱. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۸۴۶ عکسی

آغاز: عید الله بن محمد بن ابی برده ابو محمد القصری، من قصر  
الزیت بالیصرة، قاضی فارس، نحوی لغوی معتزلی؛ انجام: عمر بن

فهرستگان: نسخه های خطی ایران (فخا)؛؛ جلد سی؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان

DIA 276268

اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۰/۲۰۱۳